

ZICHT OP

de energietransitie

**Om écht verschil te maken,
moet iedereen kunnen meedoen**

Column Kim Putters
Verduurzamen is
mensenwerk

Reportage
Hoe de energietransitie Arnhem-Oost
een positieve impuls gaf

SER

04

Iedereen moet mee kunnen met de energietransitie

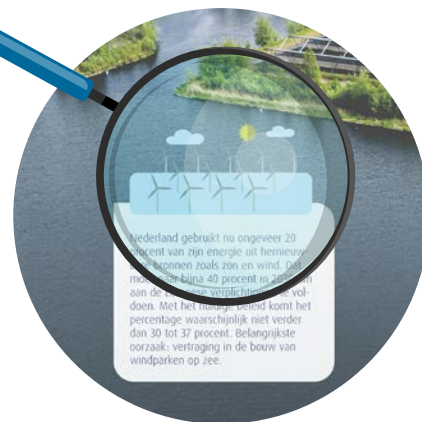
Nederland wil de klimaatdoelen halen én ervoor zorgen dat energie voor iedereen haalbaar en betaalbaar is. In de praktijk blijkt dit een lastige opgave. Niet iedereen wil meedoen en niet iedereen kán meedoen, schreef de SER dit voorjaar in een advies. Hoe staat het ervoor met de energietransitie en hoe krijgen we zo veel mogelijk mensen mee?

22

De energietransitie in Nederland: stand van zaken

Feiten & cijfers

En verder

- 10 Voorzitter aan het woord**
Verduurzamen is mensenwerk
- 12 Dubbelinterview Katinka Kensen en Zeb Bergsma**
‘Maak de sector interessanter voor een bredere groep mensen’
- 17 Column Daan Zieren**
‘Jongeren vragen niet om wonderen, maar om perspectief’
- 18 Zo doen wij dat**
‘Wij bieden uitgebreide begeleiding, dat is de sleutel om meer vrouwen in de sector te krijgen’
- 20 Interview Jan Ruijtenberg**
‘Wat wij doen, is energie op het juiste moment beschikbaar maken’
- 24 Interview Judith Corbey**
Statushouders aan de slag bij Vattenfall: hoe het hele bedrijf daar beter van werd
- 26 Reportage**
Hoe een verduurzamingsproject in Arnhem-Oost in meerdere opzichten goede energie opleverde
- 31 Column Katrien Termeer**
‘Mensen en bedrijven haken af en daardoor stopt de verduurzamingslag’
- 32 Uit de praktijk**
‘Maak wet- en regelgeving ook toegankelijk voor waterbewoners’

SER

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD

Denkwerk Draagvlak Dialoog

Colofon

Zicht op is een uitgave van de Sociaal-Economische Raad en verschijnt vier keer per jaar. Met de verhalen in dit blad wil de SER de overleconomie en de sociale dialoog bevorderen. Een jaarabonnement is gratis. Opgave jaarabonnementen en adreswijzigingen graag via zichtop@ser.nl **Redactie** Thomas Blom, Liesbeth Breeveld, Ted van Hintum, Verhaalwinkel/Altwin de Moor (coördinatie & eindredactie) **T** (0)70 3499 655 **E** zichtop@ser.nl **Aan dit nummer werkten mee** Ton Bennink, Berber Bijma, Peer van den Bouwhuijsen, Nicole Gommers, Dirk Hol, Dorine van Kesteren, Corien Lambregtse, Hans Vissers **Klankbordgroep** Yasmin Ait Abderrahman, Eva Buwalda, Annette de Groot, Paul te Grotenhuis, Nic van Holstein, Wibo Kusters, Manon Krol, Maarten Lindeboom, Karin van Steensel, Alex Tess Rutten, Bram Verkerke **Redactieraad** Jules Beelen, Rita Betjes, Lieselotte Callebaut, Jos de Groen, Marijn Meijer, Sylvia Molenkamp, Anne Sophie Stoop, Tim van der Valk, Marion Winnink **Illustraties** BIMA, SER, Vecteezy.com **Vormgeving** Riccardo van der Does, Robby Gajadien **Coverbeeld** Hans Vissers **Productie** Dex **Disclaimer** De SER heeft zich maximaal ingespannen om alle rechthebbenden van het gebruikte beeldmateriaal te achterhalen. Indien u meent dat bepaalde rechten alsnog geschonden worden of dat informatie onvolledig is, verzoeken wij u vriendelijk dit aan ons te melden. Wij zullen dan in de eerstvolgende editie van dit magazine rectificeren.

Meer Zicht op ...

Jaarverslag 2025

In het jaarverslag 2025 blikt de SER terug op onderwerpen die veel Nederlanders bezighielden (en -houden): werk, inkomen, scholing, arbeidsmigratie, klimaat, landbouw, artificiële intelligentie en de energietransitie. Daarbij stond steeds dezelfde vraag centraal: hoe houden we Nederland sociaal, economisch sterk en toekomstbestendig? Ondernemers, werknemers, zelfstandigen en onafhankelijke kroonleden zochten samen naar oplossingen die werken in de praktijk en brachten daarover adviezen uit. In dat kader werd er samengewerkt met partijen binnen en buiten de SER. 2025 was ook het jaar waarin er verkiezingen waren. Rond de stembusgang en de kabinetsformatie daarna bracht de SER aanbevelingen onder de aandacht over onder meer waardig werk, inkomenszekerheid, verdienvermogen, scholing en ruimte.

Online nieuwsupdates

Wist u dat de SER niet alleen via dit magazine publiceert, maar online nog veel meer deelt? Op de website vindt u artikelen, verhalen en inzichten die verder gaan dan de hoofdlijnen. U kunt zich daar aanmelden voor nieuwsupdates en zelf aangeven waar uw interesse ligt. Denk aan onderwerpen als arbeidsmarkt, economie, diversiteit, duurzaamheid of medezeggenschap. Zo krijgt u geen algemene stroom aan berichten, maar updates die passen bij wat u bezighoudt. Handig om bij te blijven en om kennis te nemen van nieuwe ideeën en andere perspectieven.

← Aanmelden SER Nieuwsupdate

A photograph of two elderly women with grey hair, one wearing glasses, looking at a solar panel. The woman on the right is pointing at the panel. The background is a blurred green outdoor setting.

Iedereen moet mee kunnen met de energietransitie

Nederland wil de klimaatdoelen halen én ervoor zorgen dat energie voor iedereen haalbaar en betaalbaar is. In de praktijk blijkt dit een lastige opgave. Niet iedereen wil meedoen en niet iedereen kan meedoen, schreef de SER dit voorjaar in het advies 'Energie voor iedereen. Een mensgerichte aanpak voor verduurzaming van de gebouwde omgeving'. Hoe staat het ervoor met de energietransitie en hoe krijgen we zo veel mogelijk mensen mee?

Tekst Berber Bijma Beeld Shutterstock, Christiaan Krouwels, Autoschadeherstelbedrijf Alderliesten, Energiebank, ANP/Bert Spiertz

Aan het woord

Mijntje Lückersath
hoogleraar
corporate governance

Arie Alderliesten
directeur
Autoschadeherstelbedrijf
Alderliesten

Marieke Vollerling
directeur Stichting
Energiebank Nederland

Over vier jaar wil Nederland 55 procent minder CO₂ uitstoten dan in 1990. In 2050 moet de uitstoot zelfs helemaal 0 zijn, met als gevolg dat we op dat moment een klimaatneutraal land zouden zijn. De doelstelling voor 2030 halen we zeer waarschijnlijk niet, berekende het Planbureau voor de Leefomgeving twee jaar geleden. Over de haalbaarheid van de doelen voor 2050 is nog niet veel te zeggen, behalve dat daarvoor nog veel moet gebeuren.

Er wordt onmiskenbaar hard gewerkt aan de energietransitie. Het aantal zonnepanelen en warmtepompen neemt toe en dat geldt ook voor windmolens op land en zee. Maar er gebeurt nog niet genoeg. Een van de redenen daarvoor is dat niet alle huishoudens en bedrijven mee kunnen of willen doen aan het verduurzamen van hun woning of bedrijfspand. Of dat ze niet goed weten waar ze moeten beginnen.

Mijntje Lückerrath

'Steeds veranderend beleid verzwakt het draagvlak voor de energietransitie'

Mijntje Lückerrath was voorzitter van de SER-adviescommissie die dit voorjaar kwam met het advies 'Energie voor iedereen. Een mensgerichte aanpak voor verduurzaming van de gebouwde omgeving'. Ze ziet dat de gesprekken over de energietransitie vaak gaan over grote stappen van grote bedrijven, terwijl er minder aandacht is voor wat kleine bedrijven en huishoudens met lage en middeninkomens (kunnen) doen. Juist daar is volgens haar nog veel winst te behalen. "Verduurzaming draagt voor deze groepen bij aan meer grip op de energierekening."

Het lukt niet altijd

De commissie zag bij mkb-bedrijven en huishoudens veel voorbeelden die duidelijk maken waarom het niet iedereen lukt om mee te gaan met de energietransitie, zegt Lückerrath. "Voor iedereen speelt daarbij iets anders. Dat betekent niet dat er voor ieder individu of ieder bedrijf maatwerk moet komen, maar het laat wel zien dat de overheid moet onderzoeken waarom sommige bedrijven en huishoudens niet meegaan in de transitie." Die inzichten kunnen volgens Lückerrath aanleiding zijn om beleid te ontwikkelen dat beter aansluit op de dagelijkse praktijk van mensen.

"We onderscheiden grofweg drie redenen waarom mensen niet meegaan in de energietransitie. Sommige mensen kunnen niet, bijvoorbeeld omdat ze het financieel moeilijk hebben, een woning huren of omdat ze lid zijn van een Vereniging van Eigenaren waarvan de leden het niet eens worden. Andere

vaak om mensen die in verouderde huizen wonen en een hoge energierekening hebben, terwijl ze weinig te besteden hebben. Verduurzaming zou voor hen dubbele winst betekenen: een lagere energierekening én een comfortabeler huis.

De Energiebank bestaat sinds 2015 en werkt via een landelijk netwerk van 27 lokale energiebanken. Het initiatief draait grotendeels op vrijwilligers. Het belangrijkste doel is om mensen grip te laten krijgen op hun energierekening. Dat ze daarmee bijdragen aan de energietransitie, is bijvangst. "Wij praten nooit over de energietransitie. De mensen in onze doelgroep hebben vaak andere dingen aan hun hoofd. Ze zijn vaak allang blij als ze het einde van de maand halen. Besparen op de energierekening is het aanknopingspunt voor een gesprek."

De Energiebank richt zich op mensen 'bij wie de gemeente vaak niet meer binnenkomt', vertelt Vollering. "Ze vertrouwen de overheid vaak niet en openen geen brieven, meestal omdat ze schulden hebben. Lokale Energiebanken en soortgelijke waardevolle wijkinitiatieven (zie ook de reportage in Arnhem vanaf pagina 27, red.) komen binnen omdat ze genesteld zijn in de gemeenschap. De mensen van de lokale Energiebank kennen bijvoorbeeld de kerk, de voetbalclub, de huisarts, de wijkteams of de moskee. Zo wordt de Energiebank bekend in de wijk en krijgen we toegang tot mensen met energiearmoede. Als we mensen hebben geholpen, vragen we vaak of ze ook anderen kennen die we kunnen helpen."

Vol hoofd, lege portemonnee

"De hulp van de lokale Energiebank is vaak heel praktisch. Een voorbeeld: mensen die uit een warm klimaat komen, verwarmen soms uit gastvrijheid hun hele huis. We adviseren dan om de kachel uit te zetten op slaapkamers waar overdag niemand komt. Maar het kan ook gaan om het vervangen van

mensen willen niet omdat ze niet geloven in klimaatproblemen of geen zin hebben in het gedoe van aanpassingen aan hun huis. En er is een groep die wel wil en kan, maar niet weet waar te beginnen. Ze weten bijvoorbeeld niet welke opties er zijn en welke financiële regelingen beschikbaar zijn."

Hulp aan huis

Voor Marieke Vollering, directeur van de Stichting Energiebank Nederland, is wat Lückerrath vertelt herkenbaar. De Energiebank richt zich op huishoudens met energiearmoede. Het gaat daarbij

Arnhemmers helpen?

Word energiecoach

Meld je nu aan

www.arnhemaan.nl/energiecoach

DAT SCHEELT

de energiebank

Arnhem Aan met duurzame energie

De Energiebank richt zich op huishoudens met energiearmoede. Het gaat daarbij vaak om mensen die in verouderde huizen wonen en een hoge energierekening hebben, terwijl ze weinig te besteden hebben. Verduurzaming zou voor hen dubbele winst betekenen: een lagere energierekening én een comfortabeler huis.

een energieslurpende koelkast met behulp van een gemeentelijke regeling. Voor mensen die elke maand tientjes tekortkomen, kunnen zulke veranderingen het verschil maken. Omdat zij vaak een vol hoofd en een lege portemonnee hebben, is het niet realistisch om te verwachten dat ze zelf hun weg vinden in subsidies, offertes en technische keuzes.”

Arie Alderliesten

‘Vooruitstrevende bedrijven ondervinden nadeel in de energietransitie’

De aanpak van de Energiebank is niet voor niets gericht op ontzorgen. “Onze coaches komen vaak meerdere keren

langs, bouwen vertrouwen op en helpen stap voor stap. Als mensen eenmaal merken dat ze grip krijgen op hun energierekening, ontstaat er ruimte om te denken aan andere dingen dan alleen hun financiële problemen. Dat kost tijd en aandacht.”

De meeste mensen die hulp krijgen van de Energiebank, hebben een huurwoning. Toch zijn er ook

woningeigenaren. “In een verouderde boerderij op het platteland kun je óók energiearmoede hebben. Voor verduur-

zaming krijg je dan geen hulp van een woningcorporatie.”

Voor de troepen uit

Verduurzamingsmaatregelen zijn voor mkb-bedrijven ook al niet eenvoudig, illustreert het verhaal van Arie Alderliesten. Hij is directeur van een autoschadeherstelbedrijf in Ridderkerk, ooit door zijn opa opgezet. “In die tijd had je eigenlijk nog geen schadeherstelbedrijven en spuitereien. Mijn opa was dus een van de eersten en dat vernieuwende karakter heeft ons bedrijf sindsdien altijd gehad.” Nog altijd loopt Alderliesten graag voor de troepen uit, ook met energiebesparing. “In 2017 vervingen we de verlichting in onze spuitstraat door ledverlichting. Toen bleek dat dat licht door de ramen heen de hele avond en nacht in de tuinen van onze burenscheen. Dat was niet de bedoeling en dus zat er maar één ding op: de ramen vervangen door een dichte muur. Die hebben we natuurlijk ook maar meteen geïsoleerd.” →

Extra stappen nodig

Dit voorbeeld laat zien dat verduurzamingsmaatregelen voor bedrijven in de praktijk ingewikkeld kunnen zijn en duurder kunnen uitpakken dan verwacht. Alderliesten: “Je moet rekening houden met je omgeving en dat betekent soms dat je extra stappen moet zetten die niet direct iets opleveren in energieverbruik, maar wel nodig zijn. Die ledverlichting kostte me uiteindelijk 50.000 euro méér.”

Marieke Vollering

‘Als je tientjes tekortkomt, maken kleine veranderingen al verschil’

Zonnepanelen heeft het bedrijf niet. Op dit moment is dat een te kostbare investering die niet snel genoeg kan worden terugverdiend. “Maar onze grootste energiebesparing hebben we een jaar of drie geleden al gerealiseerd, door te gaan werken met een andere soort autolak. Vroeger moest een spuitcabine 40 minuten worden verwarmd tot 60 graden om de lak te laten harden. Met de nieuwste lak is 5 minuten op 40 graden al genoeg. Daarna hardt de lak ‘vanzelf’. Hiermee besparen we een derde van ons gasverbruik. Een welkome verbetering in de tijd dat de energieprijzen door de oorlog in Oekraïne ook al de pan uit rezen. Zo’n klapper zie ik ons niet nog eens maken.”

Instabiel beleid veroorzaakt vertraging

Wat moet er gebeuren om minder vooruitstrevende bedrijven en huishoudens mee te krijgen in de energietransitie? Duidelijkheid en voorspelbaarheid zijn de belangrijkste eerste stappen, zegt Lückerath. “Een voorbeeld: we hebben in de commissie gesproken over de keuze voor collectieve warmtenetten of individuele warmtepompen. Een huishouden dat al een warmtepomp heeft, zit niet te wachten op een warmtenet. Die twee verschillende verduurzamingspaden

zitten elkaar dus in de weg. Dat werkt onzekerheid in de hand, waardoor mensen in de wachtstand gaan zitten omdat ze niet weten wat ze moeten kiezen. Het liefst wil je dat de gemeente in een vroeg stadium duidelijkheid kan geven: in deze wijk gaan we aan de slag met een warmtenet. En dan niet alleen voor de huishoudens, maar bijvoorbeeld ook voor de bakker in die wijk.”

Duidelijkheid en voorspelbaarheid uiten zich ook in consequent beleid. Het

terugdraaien van de verplichting om een cv-ketel aan het einde van de levensduur te vervangen door een duurzamer alternatief, is een voorbeeld van hoe het níét moet. Sinds dit jaar mogen huishoudens hun cv-ketel ook weer vervangen door een ‘ouderwetse’ ketel op gas. Zwabberend overheidsbeleid zorgt voor verborgen kosten, stelt Lückerath. “Dat geldt bijvoorbeeld voor het afschaffen van de salderingsregeling voor zonnepanelen. Ik heb er geen oordeel over of die regeling er had moeten blijven, maar de overheid moet zich wel realiseren dat ze door steeds veranderend beleid draagvlak voor de energietransitie kwijtraakt. Mensen schakelen daardoor ook minder snel over op een duurzaam alternatief en daarmee verlies je waarde. Dat zijn verborgen kosten.”

Vertrouwensband opgebouwd

Om alle huishoudens mee te nemen in de energietransitie, is betere ondersteuning nodig voor de groepen die nu moeilijk meekomen, zegt Lückerath. “Je moet het mensen zowel financieel als praktisch makkelijker maken om het goede te doen.”

Marieke Vollering van de Energiebank ziet bij de lokale energiebanken hoe succesvol de hulp van iemand uit

het eigen netwerk kan zijn. Ze pleit daarom voor behoud van steun aan die lokale organisaties. “Van isolatie-experts of lokale aannemers kun je niet vragen dat ze elf keer langskomen voor praktische hulp bij verduurzaming. De coaches van de energiebanken kunnen dat wél. Zij kijken bovendien verder dan energie, vanuit de vertrouwensband die ze hebben opgebouwd. Als het nodig is, kunnen ze mensen doorverwijzen naar bijvoorbeeld schuldhulpverlening, verslavingszorg of hulp voor schoolspullen.”

Toch dreigt de financiering van de lokale energiebanken op te houden. “Het heeft jaren gekost om het vertrouwen, het netwerk en de bekendheid op te bouwen die de energiebanken en andere lokale hulpinitiatieven nu hebben. Dat is superbelangrijk voor de mensen zelf, maar ook voor de energietransitie. Als je alles wat we nu hebben opgebouwd weggooit, kost het jaren om het weer op te bouwen. Vandaar ons vurige pleidooi om de financiering in stand te houden.” De Energiebank draait overigens niet helemaal op overheidssubsidie; er komt ook geld binnen uit fondsen.

Nulmeting pas na energiebesparing

Alderliesten ziet op verschillende vlakken de eisen aan zijn bedrijf toenemen. Hij zal op een gegeven moment bijvoorbeeld met vervangende auto’s moeten gaan werken die elektrisch zijn. “Sinds de verzekeraar bepaalt waar iemand zijn auto moet laten repareren, geven wij mensen een gratis vervangende auto mee. Auto’s worden echter steeds duurder, ook de kleinste exemplaren. Het is voor ons daardoor straks niet meer te betalen om die aan te schaffen als leenauto. Bovendien hebben we de gewoonte dat mensen hun leenauto afgetankt inleveren. Hoe gaan we dat doen met een elektrische auto? Dat is voor ons nog een puzzel, al verwacht ik dat we daar wel iets op bedenken.”

Lastiger is dat hij duurzaamheidsrapportages moet aanleveren bij de verzekeraar, die deze gegevens gebruikt voor de eigen CSRD-verplichtingen ten aanzien van Europese duurzaamheidsrapportages. “De nulmeting voor die rapportages was vorig jaar. Vanaf dat

punt moeten wij besparingen realiseren. Maar we hebben onze grootste besparing al daarvóór gemaakt, met die nieuwe laksoort. En dat mag je niet meerekenen. We kunnen wel iets doen met zonnepanelen, maar nog eens een energiebesparing realiseren van bijvoorbeeld 20 procent, zie ik niet zomaar zitten.” Juist vooruitstrevende bedrijven ondervinden daardoor nadeel in de energietransitie, aldus Alderliesten.

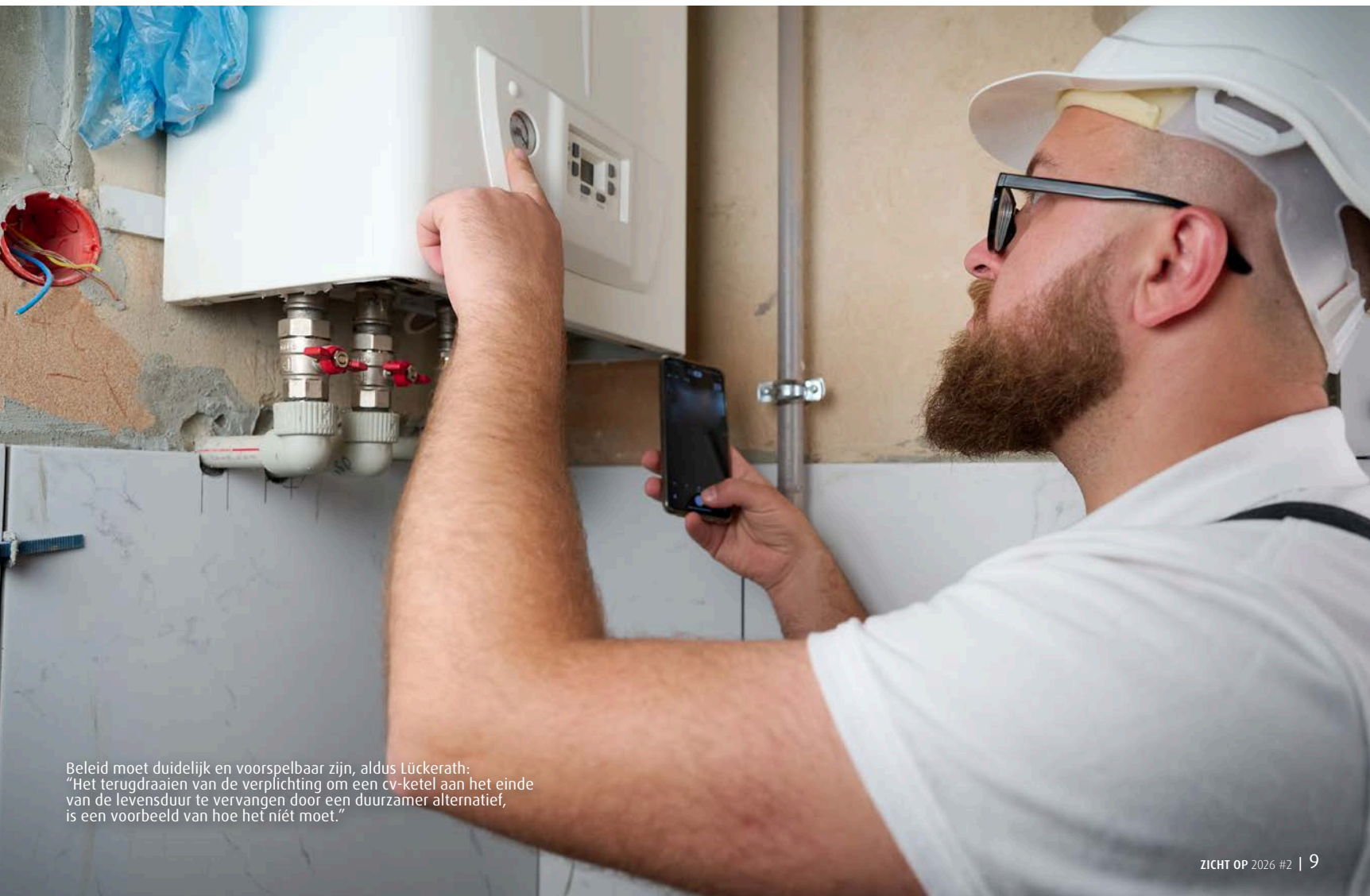
Mensgericht en consistent beleid

De SER adviseert een mensgerichte aanpak voor de verduurzaming van de gebouwde omgeving, ondersteund door consistent overheidsbeleid. “Daardoor kun je uiteindelijk meer”, vertelt Lückérath. “We snappen dat je tot 2050 niet alles in beton kunt gieten en dat nieuwe kabinetten nieuwe keuzes zullen maken. We leven, gelukkig, in een democratie. Maar je kunt

wel duidelijke keuzes maken, met daarbij een heldere uitleg over wat verduurzaming oplevert, hoelang je bijvoorbeeld op een regeling kunt vertrouwen en waar je de juiste informatie vindt. Dit alles levert niet alleen financiële winst of klimaatwinst op, maar ook een comfortabele leefomgeving. Het is bovendien gunstig voor de gezondheid van mensen én voor het politieke draagvlak. Consistent beleid kan helpen om bedrijven en huishoudens over de streep te trekken om wél mee te doen aan de energietransitie.”

De eerste reacties op het SER-advies vanuit de ministeries van Economische Zaken en Klimaat en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening zijn positief. “We zijn niet bang dat dit rapport in een la belandt”, zegt Lückérath. “Maar natuurlijk houden we de vinger aan de pols om te kijken wat het kabinet ermee doet.” ●

De SER adviseert om overheidsbeleid rondom de energietransitie duidelijker en voorspelbaarder te maken. Hiervoor pleit de raad in het advies ‘Energie voor iedereen. Een mensgerichte aanpak voor verduurzaming van de gebouwde omgeving’ dat dit voorjaar uitkwam en waarover voorzitter van de gelijknamige adviescommissie Mijntje Lückérath spreekt in dit artikel.

Beleid moet duidelijk en voorspelbaar zijn, aldus Lückérath: “Het terugdraaien van de verplichting om een cv-ketel aan het einde van de levensduur te vervangen door een duurzamer alternatief, is een voorbeeld van hoe het níet moet.”

Verduurzamen is mensenwerk

Minder afhankelijk van fossiele energie, meer grip op de energierekening én een schonere leefomgeving. De energietransitie draagt aan al die punten bij. Vanuit het perspectief van brede welvaart is investeren in verduurzaming een logische stap.

Zolang we afhankelijk blijven van landen waar we niet van afhankelijk willen zijn maar die belangrijke energiebronnen bezitten, blijven we gevoelig voor schokken van buitenaf. Ad hoc maatregelen om hoge energieprijzen te compenseren, kosten veel geld en brengen de echte oplossing niet dichterbij. De energietransitie is om die reden geen keuze, maar noodzaak. Niet alleen voor het klimaat, maar ook voor onze economie, autonomie en bestaanszekerheid.

Waarom komt de verduurzaming van woningen en gebouwen toch niet vanzelf op gang? In het SER-advies 'Energie voor iedereen' (maart 2026) constateren wij dat huishoudens en kleine ondernemers onvoldoende meekomen in de energietransitie omdat zij in de praktijk tegen belemmeringen aanlopen. Om stappen te maken, moeten mensen willen en kunnen meedoen. Verduurzamen is echter te duur, te ingewikkeld of te onzeker.

Een belangrijke oorzaak ligt in het beleid zelf. Wie zijn huis of bedrijf verduurzaamt, moet erop kunnen vertrouwen dat de regels niet steeds veranderen. En juist dat is de afgelopen jaren gebeurd, bijvoorbeeld met de salderingsregeling. Wisselende regelingen en onduidelijkheid over de koers maken mensen terughoudend. Investerings die pas op langere termijn renderend zijn, worden uitgesteld.

Het kabinet-Jetten zet in op een versterkte en structurele aanpak van de verduurzaming. Dat juichen we toe. Tegelijk dringen we er in ons advies op aan: laat die aanpak uitvoerbaar zijn en zorg ervoor dat mensen en bedrijven de veranderingen kunnen meemaken.

De versnelling van de energietransitie begint met consistent en voorspelbaar beleid. Niet alleen vandaag, maar ook over enkele jaren. Alleen dan durven mensen te investeren in verduurzaming.

Daarnaast vraagt de energietransitie om een meer mensgerichte aanpak. Het beleid moet beter aansluiten bij de verschillende situaties waarin mensen zich bevinden, zodat de transitie voor iedereen haalbaar en betaalbaar is. Zorg daarom voor begrijpelijke regelingen, duidelijke keuzes en ondersteuning die dichtbij beschikbaar is. Want iedereen moet mee. Tot slot kan gerichte normering helpen, bijvoorbeeld het treffen van duurzaamheidsmaatregelen op natuurlijke momenten als verbouwen of verhuizen.

De energietransitie is niet alleen een technische en economische opgave, maar vooral een maatschappelijke. Deze tijd biedt de kans om de energietransitie te versnellen, door de mens centraal te stellen. Op de lange termijn pakt dat voor iedereen het beste uit.

Kim Puffers

Voorzitter Sociaal-Economische Raad

Mensen maken de energietransitie

De energietransitie staat of valt met mensen in de techniek. Maar hoe vinden en behouden we die? Katinka Kensen (Wij Techniek) en Zeb Bergsma (Aanvalsplan Bouw, Energie en Techniek) laten zien wat er nodig is en waar het nog wringt.

Tekst Corien Lambregtse **Beeld** Maartje Kuperus, Wise up Consultancy, ANP/Harold Versteeg

In de praktijk werken hun organisaties nauw samen aan dezelfde opgave: vakmensen vinden, opleiden en behouden voor de techniek. Katinka Kensen is directeur van Wij Techniek, het Opleidings- en Ontwikkelingsfonds (O&O-fonds) voor de installatiebranche. Zeb Bergsma is projectleider van het Aanvalsplan Bouw, Energie en Techniek. Hierin werken zes sectoren samen met werkgevers, vakbonden en O&O-fonds. De gezamenlijke ambitie: in tien jaar tijd zo'n 60.000 vacatures in de techniek structureel invullen. Onder meer om de energietransitie mogelijk te maken.

Wat is wat jullie betreft de grootste uitdaging bij de energietransitie?

Kensen: "Het structurele tekort aan vakmensen in de techniek. De instroom is zo ongeveer gelijk aan de uitstroom, terwijl we juist meer mensen nodig hebben. Door de vergrijzing vertrekken veel vakmensen, maar het werk neemt juist toe: van de uitbreiding en versterking van het stroomnet tot de verduurzaming van woningen."

Bergsma: "De uitdaging zit niet alleen in de instroom, maar ook in de vraag hoe je mensen behoudt, hoe je ze laat doorstromen en hoe je het werk organiseert. Als elke sector voor zichzelf aan

oplossingen blijft werken, concurreren we met elkaar om dezelfde mensen. De kunst is om breder te kijken: hoe maken we de techniek als geheel aantrekkelijker? Daarom is in 2022 het Aanvalsplan Techniek opgezet. Sectoren werken sindsdien steeds meer samen en ontwikkelen nieuwe routes om mensen naar de techniek te begeleiden."

Is er vooral een tekort aan mensen of ontbreekt het eerder aan de juiste vaardigheden?

Bergsma: "Eigenlijk allebei. In bijna alle technische beroepen is sprake van krapte. Tegelijk zie je dat niet iedereen

De grootste uitdaging in de energietransitie is het structurele tekort aan vakmensen. Katinka Kensen: "De instroom is zo ongeveer gelijk aan de uitstroom, terwijl we juist meer mensen nodig hebben."

direct inzetbaar is voor het werk dat er ligt. Dat vraagt om gerichte begeleiding en opleiding.”

Kensen: “Het vraagt ook om een breder beeld van wat techniek is. Het gaat niet alleen om met je handen werken. Je hebt ook mensen nodig die goed zijn in problemen analyseren, systemen doorgronden en oplossingen bedenken. Dat vraagt om verbeeldingskracht, creativiteit en analytisch vermogen. De sector wordt hierdoor interessanter voor een bredere groep mensen.”

Wat doen jullie om mensen te behouden en te werven?

Bergsma: “We maken het makkelijker voor mensen om de sector te vinden en trekken daarmee nieuwe doelgroepen aan. In plaats van heel specifiek te werven voor één functie, kijken we breder: wie wil er in de techniek werken en wat past daarbij? Het landelijke platform, Techniekroute.nl, laat zien wat er allemaal mogelijk is in de techniek en waar je je kunt oriënteren op beroepen en opleidingen. Als je mensen de ruimte geeft om zich te oriënteren en hen daarbij goed begeleidt, kun je veel betere matches maken.”

Katinka Kensen

‘Laat mensen meegroeien als het werk verandert’

Kensen: “Vanuit Wij Techniek kijken we naar wat er nodig is om mensen binnen te halen én te behouden. Dat begint met goede opleidingen, maar ook met begeleiding in de praktijk. Je leert een vak niet alleen uit een boek, je hebt ook mensen nodig die je het in de praktijk bijbrengen. Daar zit wel meteen een uitdaging: de druk op bedrijven is groot, waardoor er minder tijd is om mensen op te leiden. Daarom investeren wij in leerwerktrajecten en in het ondersteunen van praktijkbegeleiders. Daarnaast zetten we sterk in op leven lang ontwikkelen. Het werk verandert snel, dus mensen moeten zich wel blijven ontwikkelen. Ook wij kijken

naar nieuwe doelgroepen. De technieksector is innovatief en toekomstgericht, maar blijft ver achter op het gebied van inclusiviteit. Door andere doelgroepen aan te trekken, verkleinen we het tekort én versterken we de sector.”

Werk maken van diversiteit dus?

Kensen: “Precies. Slechts 12 procent van alle medewerkers in de techniek is vrouw en maar 5,5 procent heeft een migratieachtergrond. Daar ligt dus een enorme kans. Het begint al vroeg. Als jongeren niet in aanraking komen met techniek, kiezen ze er later ook niet voor. Ouders en scholen spelen daarin een belangrijke rol. Tegelijk moet de sector zelf ook veranderen. Als je nieuwe doelgroepen wilt aantrekken, moet je flexibeler en moderner worden in hoe je het werk organiseert. Het mooie is dat de technologie zelf ook helpt om de sector inclusiever te maken. Automatisering en prefabbouw maken het werk slimmer, lichter en schoner en daarmee meer toegankelijk. En het is ook nog eens langer vol te houden. Maar het blijft belangrijk dat mensen goed weten waar ze aan beginnen. Als de praktijk niet aansluit bij hun verwachtingen,

ondersteunen we ook de werkgevers. Door hen te helpen met praktische zaken wordt het makkelijker om mensen duurzaam aan te nemen.”

Zijn er voorbeelden van bedrijven waar dit al werkt?

Kensen: “Zeker. Breman Installatiegroep helpt statushouders duurzaam in te stromen. Dat doet het bedrijf via een begeleidingsprogramma met werkervaringsplekken, taallessen en persoonlijke begeleiding. Installatie- en servicebedrijf De Haan geeft iedereen die gemotiveerd is om in de techniek te werken, de kans om zich te ontwikkelen. In samenwerking met gemeenten en partners helpt dit bedrijf mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan werk en scholing. Zo ontstaan diverse teams met medewerkers van verschillende leeftijden, achtergronden en nationaliteiten. Samen met Techniek Nederland en Diversiteit in Bedrijf hebben we →

Met de Regeling Toekomstbestendige Installatiebranche (RTI) ondersteunt Wij Techniek installatiebedrijven die willen investeren in de ontwikkeling van hun medewerkers. Werkgevers krijgen tot 50 procent van de opleidingskosten vergoed, met een maximum van 3.000 euro per medewerker. De regeling richt zich op kennis en vaardigheden die nodig zijn voor de energietransitie, zoals duurzame installatietechniek. De RTI is voor 2026 al nagenoeg ‘op’.

Zeb Bergsma

'Bij onvoorspelbaar overheidsbeleid worden investeringen onderuitgehaald'

aan deze bedrijven de jaarlijkse Techniek Inclusief Award uitgereikt, een prijs voor bedrijven die investeren in diversiteit." (En er zijn nog meer bedrijven die inzetten op diversiteit. Zie ook de verhalen van Bluetech Engineering op pagina 18 en Vattenfall op pagina 24. Deze bedrijven zetten in op respectievelijk het verhogen van het aandeel vrouwelijke medewerkers en statushouders, red.)

Wat is jullie oproep aan bedrijven?

Kensen: "Blijf investeren in ontwikkeling, zodat mensen meegroeien als het werk verandert. Als sector bieden we mensen een ontwikkelgarantie van tien jaar. Dat betekent dat mensen zich kunnen blijven ontwikkelen. Niet alleen in techniek, maar ook in vaardigheden als samenwerken en omgaan met nieuwe

technologie. Met regelingen zoals de Regeling Toekomstbestendige Installatiebranche (RTI) ondersteunen wij bedrijven om die ontwikkeling daadwerkelijk mogelijk te maken."

Wat verwachten jullie van de overheid?

Bergsma: "Als je wilt dat bedrijven blijven investeren in mensen, moet het beleid voorspelbaar zijn. De afgelopen jaren is dat verschillende keren misgegaan. Vanaf 2026 zou bijvoorbeeld de hybride warmtepomp verplicht worden. Bedrijven hebben daarop geïnvesteerd: fabrieken opgeschaald, personeel opgeleid en mensen aangenomen. Vervolgens is die verplichting teruggedraaid en stortte die markt in. Hetzelfde zagen we bij zonnepanelen toen de salderingsregeling veranderde. En bij spouwmuurisolatie

vielen veel projecten stil door regeling rond beschermde diersoorten als vleermuizen. Daarmee werden investeringen in mensen en opleidingen in één keer onderuitgehaald. Bedrijven hebben een overheid nodig die stabiel beleid voert."

En de SER, wat kan die betekenen?

Kensen: "De SER zou vooral het belang van voldoende, goed opgeleide vakmensen voor de energietransitie moeten blijven agenderen. Ook in samenhang met andere vraagstukken. Er wordt steeds meer van werkende mensen gevraagd: werken, zorgen voor kinderen, mantelzorg geven en zich blijven ontwikkelen. Daar moeten werkgevers, werknemers en overheid samen een goede balans in vinden. Dat vraagt om een integrale blik." ●

CV

Katinka Kensen

is sinds januari 2025 directeur van Wij Techniek, het ontwikkelingsfonds voor de technische installatiebranche. Bekleedde eerder consultancy- en directiefuncties bij diverse overheids- en publieke organisaties.

Zeb Bergsma

is projectleider Aanvalsplan Bouw, Energie en Techniek. Voerde voor Wij Techniek eerder een inventarisatie uit van projecten en trajecten die statushouders en werkgevers ondersteunen.

‘Betrek jongeren nu eindelijk eens écht’

Wonen, werken, studeren, een gezin starten: veel jongeren vragen zich af hoe hun toekomst eruitziet. Kan ik een huis vinden? En in wat voor wereld leef ik straks eigenlijk? Klimaatverandering versterkt dat gevoel van onzekerheid. Voor veel jongeren is dit geen abstract probleem, maar iets wat hun toekomstbeeld vertroebelt. Ik herken dat. Al op de middelbare school deed ik mee aan een klimaatstaking. Niet omdat ik alle antwoorden had, maar omdat ik duidelijk wilde maken dat er iets aan het misgaan was.

Als ik naar leeftijdgenoten kijk, zie ik vaak somberheid en spanning. De gevolgen van klimaatverandering worden zichtbaarder, de problemen zijn complex en duidelijke beleidskeuzes blijven uit. De Jonge Klimaatbeweging wil een hoopvol perspectief bieden. Als voorzitter spreek ik met beleidsmakers, ambtenaren en ondernemers die werken aan een duurzame toekomst. Ik ervaar dit als een privilege: doordat ik daar zie (of meemaak, of hoor) dat er heus wel iets gebeurt, ervaar ik minder onzekerheid dan anderen. Om jongeren meer houvast te bieden, is het belangrijk om hen écht te betrekken. De SER speelt hierbij een essentiële rol, als plek waar verschillende belangen samenkomen en waar jongeren steeds vaker een stem krijgen. De volgende stap is dat die stem doorwerkt in beleid.

De energietransitie is noodzakelijk en onvermijdelijk. Ik zie mooie ontwikkelingen: snelle innovaties, burgers die samen energie opwekken en bedrijven die verduurzamen. Toch worden in het bedrijfsleven en ook in de politiek keuzes nog te vaak uitgesteld.

Wat jongeren nodig hebben, is duidelijkheid. Als samenleving hebben we doelen afgesproken voor minder uitstoot en meer duurzame energie. Houd daar dan ook aan vast. Elke discussie hierover vergroot de onzekerheid. In de SER-verkenning ‘t Tij keren’ (oktober 2025, red.), waaraan de Jonge Klimaatbeweging heeft bijgedragen, wordt dat scherp zichtbaar. Jongeren vragen niet om wonderen, maar om perspectief. Om beleid dat verder kijkt dan één kabinetsperiode. Om eerlijke keuzes, die rekening houden met toekomstige generaties. Om consistent beleid, echte inspraak en de bereidheid om moeilijke beslissingen te nemen. Alleen dan krijgen zij het vertrouwen dat nodig is om hun eigen toekomst vorm te geven.

Daan Zieren

studeerde politicologie in Leiden en Amsterdam.
Sinds 2025 is hij voorzitter van de Jonge Klimaatbeweging, die met 100 vrijwilligers en meer dan 70 jongerenorganisaties de stem van jongeren vertegenwoordigt in het klimaatdebat

Vrouwen stimuleren om voor de techniek te kiezen

Bij Bluetech Engineering is 23 procent van het personeelsbestand vrouw. Dat is bovengemiddeld, maar als het aan CEO Nienke Overgaauw ligt moet dat minstens 30 procent worden. Divers samengestelde teams zorgen volgens haar voor een betere teamgeest en meer onderlinge zorgzaamheid. “We speuren nadrukkelijk naar vrouwelijk talent dat ambitieus is. Een diverse teamsamenstelling zorgt voor meer werkgeluk en dat geeft weer het beste resultaat.”

Tekst Ton Bennink Beeld Dirk Hol

Bluetech Engineering is een ambitieus bedrijf. Op dit moment zijn er 140 mensen in dienst, maar binnen afzienbare tijd moeten er honderden mensen werken in onder meer de energietransitie, beveiliging en utiliteitsbouw (de bouw van bijvoorbeeld scholen, kantoren of datacenters, *red.*). “Wij scouten al vroeg talent op universiteiten en hogescholen, liefst evenveel vrouwen als mannen. We willen vrouwen graag voor de techniekmarkt interesseren en in samenwerking met onze opdrachtgevers bieden we hun daarom mooie traineeships aan.”

Weinig begeleiding

Hoewel er voldoende talent is, bedraagt het percentage vrouwen in de energietransitie momenteel slechts 12 procent. Hen stimuleren om dit werkveld te kiezen is dus zeker geen overbodige luxe. Overgaauw spreekt uit ervaring. Ze startte ooit een technische studie aan de TU Delft, maar switchte naar Economische en Organisatiekundige studies omdat ze zo weinig vrouwelijke studiegenoten had. “Hoewel dit ook relevante en interessante studies zijn, is dat natuurlijk best wel zonde. Maar ik ben er wel extra gemotiveerd door geworden om vrouwen te laten instromen en ze te behouden voor de sector. Dus speuren we nadrukkelijk naar vrouwelijk talent dat ambitieus is en zich duurzaam wil ontwikkelen.”

Overgaauw ziet dat het coachen en ondersteunen van studenten achterblijft bij de technische opleidingen en dat vindt ze jammer. “Ik heb het daar veel over met hogescholen. Afgestudeerden worden te snel in het diepe gegooid, zonder begeleiding. Iets dat wij dus wel uitgebreid bieden. Die begeleiding is een sleutel voor succes. De eerste vijf, zes maanden hebben nieuwe werknemers

het ook echt nodig. Mijn oproep: geef in opleidingen de praktijk meer ruimte via traineeships op maat. Dat vraagt veel veranderingsbereidheid. Ik zou daar graag een grotere rol in spelen.”

Teamgeest

Bluetech werkt voor veel opdrachtgevers waar werknemers voor kortere of langere tijd aan de slag gaan. Uiteraard wil het bedrijf voor iedereen een veilige en fijne werksfeer. Toch komt het soms voor dat vrouwen zich niet prettig voelen.

interesse voor elkaar. Daardoor is het fijner werken en zijn mensen gelukkiger. Je ziet het terug in medewerkerstevredenheidsonderzoek: 90 procent van de respondenten gaf ons onlangs een 9 of 10.”

Bluetech is een grote speler in het platform Vrouwen in de techniek. Overgaauw vindt het belangrijk om hierbij betrokken te zijn: “Door elkaar te ontmoeten kun je van elkaar leren en elkaar stimuleren.” Ze denkt dat de SER kan helpen het percentage vrouwen in de techniek te verhogen. “De SER is het

‘Ik ben enorm gemotiveerd om vrouwen te laten instromen’

“Waar dat in zit? Je moet dan denken aan foute grapjes of het niet serieus nemen van vrouwen. Soms is dat hardnekkig. In dat geval gaan we het gesprek aan met de opdrachtgever. Vaak krijgen we het dan voor elkaar om een verandering in gang te zetten, maar niet altijd. Wanneer het niet lukt om een vrouwelijke collega een veilige plek te bieden, beëindigen we de overeenkomst met de opdrachtgever. Desalniettemin ben ik positief. Ik geloof in de beweging die we maken en zie altijd mogelijkheden.”

Het draait volgens Overgaauw om teamdynamiek. En wat haar betreft is een team niet dynamisch als het niet divers is samengesteld. “Ook in de techniek. Toen ik hier drie jaar geleden kwam, werkten er heel veel mannen en ging het tijdens teamuitjes vaak over auto’s. Doordat er meer vrouwen zijn gekomen, is dat nu anders. De diverse teamsamenstelling zorgt voor een teamgeest met zorgzaamheid en meer

verbindende orgaan bij uitstek en heeft bovendien een ongelooflijk aansprekende naam. Dat kan helpen het onderwijs en het bedrijfsleven te stimuleren.” ●

Vrouwen in de Techniek is een community met online en offline activiteiten. Het gelijknamige platform biedt inspirerende verhalen van vrouwen in de techniek, onder meer in de energietransitie. Vrouwen kunnen op het platform terecht voor loopbaan- en coachingsadvies. Ook kunnen zij in contact komen met allerlei technische werkgevers in Nederland. Bluetech Engineering is hoofdpartner van Vrouwen in de Techniek.

Groene energie op het moment dat je het nodig hebt

Nederlandse bedrijven wekken steeds meer duurzame energie op, maar kunnen die lang niet altijd benutten. Boeren met honderden zonnepanelen zetten die op piekmomenten zelfs uit, terwijl ze op andere momenten dure diesel of stroom inkopen. Hermanos Energy ontwikkelde een systeem om energie lokaal op te slaan en slimmer te gebruiken. Mede-eigenaar van dit innovatieve bedrijf Jan Ruijtenberg vertelt erover.

Tekst Peer van den Bouwhuijsen **Beeld** Hans Vissers

Jan Ruijtenberg met Karin Perdaems, eigenaar van een boerenbedrijf in Lelystad dat onder meer knoflook teelt en scharrelvleeskuikens houdt. Onlangs is hier de zogenaamde power to power-installatie van Hermanos Energy in gebruik genomen.

Jan, wat is het grootste knelpunt in de huidige energievoorziening?

“We zijn op een punt gekomen dat meer zonnepanelen en windmolens niet automatisch leiden tot minder CO₂-uitstoot. Het probleem zit niet zozeer in de productie, maar in de timing.

kun je later weer inzetten als stroom of als brandstof voor voertuigen zoals tractoren. De software houdt op de milliseconde bij wanneer je energie gebruikt en op welk moment deze moet worden opgeslagen in de batterij of omgezet in waterstof. Zo zorgen we dat

wers. Die hebben veel land, grote schuren en vaak veel zonnepanelen. In de winter is er veel elektriciteit nodig voor het verwerken en koelen van bijvoorbeeld aardappels en uien. Met alleen een batterij gaat dit niet. Wat wij doen, is de energie op het juiste moment beschikbaar maken. Zo kan een bedrijf zijn eigen stroom gebruiken en hoeft het minder terug te leveren of extra in te kopen. Dat maakt het systeem niet alleen duurzamer, maar ook veel efficiënter.”

‘Kleinere oplossingen die zich stap voor stap uitbreiden, daar geloven wij in’

Op piekmomenten is er een overschot aan groene energie dat we niet kwijt kunnen, terwijl we op andere momenten tekortkomen. Met als gevolg dat we nog steeds kolen- en gascentrales nodig hebben. Dit laat zien dat het systeem nog niet in balans is.”

Welke oplossing bieden jullie?

“Wij leveren een energiesysteem waarmee boeren, kleine fabrieken en installatiebedrijven hun eigen energie niet alleen kunnen opwekken, maar ook kunnen opslaan. De kern is een combinatie van een kleine batterij, waterstofopslag in een tank en slimme software. De kleine batterij gebruik je voor de korte termijn, bijvoorbeeld om energie die je overdag overhoudt 's avonds te kunnen gebruiken. Maar voor langere periodes, zoals meerdere dagen of seizoenen, heb je iets anders nodig. Daarvoor zetten wij waterstof in. De waterstoftank is feitelijk een enorme batterij die grote hoeveelheden energie op een goedkope manier kan opslaan. Overtollige stroom wordt daarbij omgezet in waterstof. Die

bedrijven zo veel mogelijk op hun eigen (duurzame) energie kunnen draaien.”

Waarom lukt het met andere oplossingen niet goed om vraag en aanbod beter af te stemmen?

“Wat je nu vaak ziet, is dat er naar één techniekvorm wordt gekeken als dé oplossing. Ik heb soms de indruk dat een groep mensen zo'n techniek willen pushen, in plaats van een oplossing voor een probleem te leveren. Wanneer je je bijvoorbeeld alleen op waterstof focust, krijg je grote projecten die niet leveren wat ze beloven. Terwijl je juist moet kijken: hoe zorg je dat energie beschikbaar is op het moment dat je het nodig hebt?”

Voor welke bedrijven werkt jullie aanpak in de praktijk?

“We werken veel met agrariërs en mkb-bedrijven die vastlopen in hun energievoorziening. Dat zijn vaak bedrijven die óf een overschot hebben aan duurzame energie, óf juist niet genoeg kunnen afnemen door netcongestie. Een mooi voorbeeld zijn de akkerbou-

Jullie kiezen voor een kleinschalige aanpak. Waarom eigenlijk?

“Wij geloven veel meer in het groeipatroon van een olievlek. Niet één groot project, maar heel veel kleinere oplossingen die zich stap voor stap uitbreiden. Zo ging het ook bij zonnepanelen: die aantallen zijn zo hard gegroeid omdat mensen en bedrijven er zelf mee aan de slag konden. Als je het op die manier organiseert, kun je sneller opschalen en los je op veel plekken tegelijk een probleem op. Dat werkt beter dan wachten op één groot project dat jaren duurt voordat het van de grond is gekomen.”

Is dat ook jullie stip op de horizon?

“Jazeker. De energietransitie gaat uiteindelijk over schaal. Eén installatie als de onze maakt nog geen verschil, maar duizenden installaties wel. Als je dit soort oplossingen op veel plekken toepast, kun je het energiesysteem stap voor stap veranderen. Als we de komende tien jaar doorgaan op de huidige weg, zijn we als maatschappij te laat. Er moet iets gebeuren. Wij laten zien dat het mogelijk is en zetten er vaart achter. Het zou fijn zijn als de SER dit kan stimuleren: met werknemers en werkgevers afspraken maken om samen die energietransitie te realiseren.” ●

De energietransitie in Nederland: stand van zaken

Nederland moet zijn energiehuishouding flink verduurzamen om aan nationale en Europese afspraken te voldoen. Ofwel: minder verbruik, minder uitstoot én een hoger aandeel duurzame energie. Hoe staat de energietransitie ervoor? De belangrijkste feiten en cijfers op een rij.

Tekst Dorine van Kesteren **Beeld** ANP/Robin Utrecht **Illustratie** BIMA, SER, Vecteezy.com

Nederland gebruikt nu ongeveer 20 procent van zijn energie uit hernieuwbare bronnen zoals zon en wind. Dat moet naar bijna 40 procent in 2030 om aan de Europese verplichtingen te voldoen. Met het huidige beleid komt het percentage waarschijnlijk niet verder dan 30 tot 37 procent. Belangrijkste oorzaak: vertraging in de bouw van windparken op zee.

De totale broeikasgasemissies moeten volgens Europese verplichtingen in 2030 55 procent lager zijn dan in 1990. De methaanuitstoot moet 30 procent lager liggen dan in 2020. Voor beide doelen is de kans om ze te halen minder dan 5 procent, zelfs met extra beleid.

De maakindustrie is verantwoordelijk voor ongeveer een derde van alle broeikasemissies in Nederland. In 1990 lag de uitstoot op 87,0 Mton en in 2024 was dat gedaald naar 47,4 Mton: een afname van ongeveer 46 procent. Er is dus al flink minder uitstoot dan vroeger. Toch moet de uitstoot met nog eens 39 procent omlaag om het doel voor 2030 te halen: 28,8 Mton.

Bronnen
 Klimaat- en energieverkenning 2025 (PBL), Route naar realisatie: Keuzes voor het klimaat en de energietransitie (Rijksoverheid 2025), CBS Monitor Warmtepompen 2025, Netbeheer Nederland, CBS Statline Personenauto's 2026, Laadinfratructuur Databank RVO.

De uitstoot van broeikasgassen door de land- en tuinbouw is tussen 1990 en 2024 met 25 procent gedaald. Om het doel voor 2030 te halen, moet de uitstoot echter nog verder omlaag (met circa 28 procent). Hier staat tegenover dat boeren en tuinders ook belangrijke producenten zijn van wind- en zonne-energie.

In Nederland zijn er ongeveer 8,2 miljoen woningen en 1,2 miljoen andere gebouwen (kantoren, scholen en dergelijke). 7 miljoen woningen moeten nog van het aardgas af en 1 miljoen van die andere gebouwen moeten nog worden verduurzaamd. Slechts 5,3 miljoen woningen hebben een energielabel en daarvan zijn er maar 2,5 miljoen redelijk zuinig (label B of beter). Om in 2050 van het aardgas af te zijn, moeten jaarlijks zo'n 300.000 woningen aardgasvrij worden gemaakt en 200.000 woningen geïsoleerd. 1 op de 3 huishoudens heeft zonnepanelen.

Ruim 1 op de 5 auto's in Nederland is geheel of gedeeltelijk elektrisch. Dat komt neer op bijna 700.000 volledig elektrische auto's, 520.000 plug-in hybrides en 800.000 hybride auto's zonder stekker. Van de nieuw verkochte auto's was vorig jaar 86 procent geheel of gedeeltelijk elektrisch. In 2018 was dit nog maar 11 procent. Nederland heeft in totaal meer dan 1,2 miljoen laadpunten voor elektrische voertuigen. Eind 2025 waren er ongeveer 126.000 publieke laadpunten langs de weg en 77.000 semipublieke laadpunten, bijvoorbeeld in parkeergarages. Daarnaast zijn er 6.500 snellaadpunten, 863.000 thuislaadpunten en 153.000 laadpunten op werkplekken.

'Kleiner personeelstekort, grotere saamhorigheid'

De energietransitie heeft handjes nodig, zowel op kantoren als 'in het veld'. Energieleverancier Vattenfall kijkt hierbij zo breed mogelijk en dat levert naast extra arbeidskrachten ook een goede sfeer in het bedrijf op, vertelt Judith Corbey. "Er ontstaat een nieuwe dynamiek in teams en je merkt dat mensen trots zijn om voor Vattenfall te werken."

Tekst Berber Bijma Beeld privéfoto Judith Corbey, Vattenfall

Mensen die kabels aanleggen, windmolens bouwen en meterkasten aanpassen: de energietransitie heeft ze hard nodig, net als collega's die vanachter een computer hun bijdrage leveren. Vattenfall zoekt niet alleen geschikte mensen die via een 'gewone' sollicitatie binnenkomen, maar verkent ook andere wegen. Vanuit de hr-afdeling van Vattenfall is Judith Corbey hierbij betrokken als *area manager social projects*.

Het bedrijf nam in 2023 de eerste twee mensen met een vluchtelingenachtergrond aan via Motopp, een Amsterdamse onderneming die statushouders opleidt en begeleidt naar een IT-baan.

'Managers trokken bij mij aan de bel: dat zou ik ook wel willen!'

"Die twee nieuwe collega's waren opvallend gemotiveerd. Dat beviel dusdanig goed, dat we daarna vaker met Motopp hebben samengewerkt. Managers zagen op elkaars afdeling dat er op deze manier goede medewerkers in het bedrijf kwamen en trokken bij mij aan de bel: 'dat zou ik ook wel willen'. Inmiddels hebben we al negen collega's die via Motopp zijn binnengekomen."

Een bredere groep

Vattenfall krijgt niet alleen via Motopp statushouders binnen. Bovendien kijkt het bedrijf breder dan alleen deze groep. Corbey: "We nemen via het UWV bijvoorbeeld ook mensen met een uitkering aan. Die leiden we intern op. Daarnaast hebben we in verschillende steden

samengewerkt met de Energiebank, waarbij mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt langsgaan bij bewoners van een sociale huurwoning om hen te adviseren over energiebesparing. In een ander project halen mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt bruikbare onderdelen uit afgeschreven laadpalen. En we werken momenteel samen met medewerkers van een sociale werkplaats die brieven voor ons versturen."

Verplichting én ambitie

De reden om samen te werken met statushouders en andere mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt is volgens Corbey tweeledig. "Natuurlijk dragen deze mensen in eerste instantie bij aan

het terugdringen van het personeelstekort. Daarnaast steken we hierop in vanuit onze verplichting én onze ambitie om te werken met *social return*. We moeten voldoen aan de verplichting voor *social return on investment*, SROI, maar gaan daarin een stap verder dan wat moet. Want ook na het afronden en verantwoorden van die verplichting, helpen we mensen verder met bijvoorbeeld taalcursussen en vakinhoudelijke opleidingen."

Mensen met een vluchtelingenachtergrond brengen nieuwe energie in het bedrijf, merkt Corbey. "Alleen al qua taal ontstaat er nieuwe dynamiek in teams, want je moet elkaar soms even helpen." Ook valt haar op dat de statushouders vaak meedoen met teamactiviteiten als uitjes of gezamenlijk vrijwilligerswerk.

← Zahra Akbari is geboren en opgegroeid in Iran. In 2019 kwam zij vanwege een onveilige privésituatie naar Nederland. Ze is één van de mensen die via Motopp aan de slag ging bij Vattenfall, waar zij inmiddels met plezier werkt als applicatie consultant. Ze waardeert de goede begeleiding in de organisatie en de ruimte om te leren en te groeien. In het begin moest ze wel even wennen aan de directe manier van communiceren en het feit dat iedereen wordt aangemoedigd om zijn mening te geven.

Aan het woord

Judith Corbey

area manager
social projects op de hr-afdeling
van Vattenfall

De aanwezigheid van mensen die een moeilijke of gevaarlijke situatie zijn ontvlucht en in Nederland een nieuw leven zijn begonnen, doet ook iets met de collega's die al bij Vattenfall werkten, vervolgt Corbey. "Je ziet dat collega's zich soms beter gaan realiseren dat ze blij mogen zijn met waar hun wieg heeft gestaan. Ook mooi om te zien: iedereen is er trots op om te werken bij een bedrijf dat nieuwkomers een plek geeft. Het zorgt voor extra binding tussen de medewerkers en het bedrijf, maar ook tussen medewerkers onderling."

Taallessen op het werk

Zijn er dan nooit hobbels als mensen met totaal verschillende culturele achtergronden ineens collega's worden? Corbey kan ze eigenlijk niet bedenken. "Het scheelt wel dat ons bedrijf al heel internationaal is. Er is dus al veel diversiteit en er wordt al veel Engels gesproken." Om de taalhindernissen die er toch zijn weg te nemen, is Vattenfall dit voorjaar begonnen met taallessen in kleine groepen. "Dat kan onzekerheid wegnemen en helpt mensen zowel privé als op het werk."

Corbey raadt andere werkgevers aan om ook eens met een andere bril naar de arbeidsmarkt te kijken. "Als iemand een cv heeft dat niet perfect aansluit bij de vacature, betekent dat niet dat diegene niet geschikt is voor de functie. Een open blik kan veel opleveren. Voor statushouders, voor bestaande medewerkers en voor het bedrijf als geheel. Ik ben er trots op dat bij ons iedereen welkom is." ●

Hoe de energietransitie Arnhem-Oost een positieve impuls gaf

Wat begon als verduurzamingsinitiatief, groeide onverwacht uit tot een groot maatschappelijk project. Achter menig voordeur in de Arnhemse buurt Immerloo bleek meer aan de hand dan een te hoge energierekening. Hoe mensen uit schulden en isolément werden geholpen en hoe een traject voor energietransitie daarmee in meerdere opzichten dan verwacht goede energie opleverde. "Sommige bewoners lopen weer rechttop met zelfvertrouwen."

Tekst Ton Bennink Beeld Hans Vissers

Vijf jaar geleden begon woningcorporatie Volkshuisvesting Arnhem met het onderhoud van 456 sociale huurwoningen (hoogbouwflats) in de wijk Immerloo, het armste postcodegebied van Nederland. Eén van de doelen: de woningen verduurzamen zodat bewoners meer grip zouden krijgen op hun energierekening. De woningen moesten onder meer van het gas af en om per woning in kaart te brengen wat er nodig was, bezochten medewerkers van de or-

ganisatie 'Achter de voordeur' bewoners thuis op. Zij schrokken zich een hoedje van wat ze op sommige plekken aantrafen: geen vloerbedekking, kinderen die opgroeiden zonder speelgoed, matrassen op de grond. De woningcorporatie ging met partners in gesprek en al snel was Immerloo Schuldenvrij een feit. Dit project werd ondergebracht bij het Nationaal Programma Arnhem-Oost, dat onder leiding staat van directeur Monaïm Benrida en achterstanden wil aanpakken. Met als motto: Doen wat nodig is. →

Mokerslag

Een tegenvallende energierekening mag voor veel mensen vervelend zijn, voor inwoners van Immerloo kan het een mokerslag zijn. Volgens Benrida geldt dit laatste ook voor andere wijken in Arnhem-Oost (Malburgen, Geitenkamp, Het Broek, Presikhaaf en Klarendal). Bij elkaar gaat het om 55.000 inwoners, maar liefst een derde van het totale aantal Arnhemmers. Benrida: “Huishoudens met een laag inkomen hebben meestal geen financiële ruimte. Een energierekening die 600 euro hoger uitvalt, leidt tot nieuwe problemen, boven op de sores die ze al hebben.”

Hij legt uit dat in Arnhem het verschil tussen arm en rijk na Amsterdam, Den Haag en Rotterdam het grootst is

van heel Nederland. “We lopen hier in Immerloo door het armste postcodegebied van Nederland. Bestaansonzekerheid is eerder regel dan uitzondering.”

Inmiddels zijn dankzij het project 25 gezinnen in Immerloo uit de schulden. Bij sommige huishoudens liepen die schulden op tot wel meer dan een ton. Benrida: “De problemen zijn niet eenvoudig op te lossen en soms is het een kwestie van doorzetten om bij iemand binnen te komen. We hebben sociale wijkteamcoaches die we inzetten als doorbraakcoaches. Petra Wouda, Peter Paul Slaats en Irene Korzilius zijn daar voorbeelden van. Zij bellen aan tot er open wordt gedaan – soms komen ze wel tien keer terug – en hebben een budget om bijvoorbeeld overlast van ongedierte

tegen te gaan. Of om, zoals vanmiddag, te verven. Alles om mensen uit hun isolatie te halen.”

Doorbreken negatieve spiraal

Het verduurzamingstraject in Immerloo bleek een mooie stap om mensen te helpen hun kosten omlaag te krijgen. Maar met verduurzaming en gedragsverandering alleen kom je er niet, weet Benrida inmiddels dus maar al te goed. “Wat wij als hulpverleners en beleidsmedewerkers vaak verkeerd doen, is denken dat je met een flyertje of media-aandacht mensen naar de hulpverlening krijgt. Dat is niet zo. Brievenbussen puilen vaak uit van de ongeopende brieven en veel mensen kijken geen tv. Laat staan dat ze kranten lezen.”

Monaim Benrida met Jaouad Najih (links) en Samir Makhoukhi (midden).

Terwijl het aanbod aantrekkelijk is. Zo zijn er in Immerloo schulden kwijtgescholden dankzij fondsen die door Immerloo Schuldenvrij werden geworven.

bij de mensen binnen te komen en ze te helpen de negatieve spiraal te doorbreken. Laatst zag ik een wijkbewoner voor het eerst kaarsrecht lopen. Terwijl

Olympische Spelen

En laat Goud nou net de naam zijn van een documentaire over een groep jongeren uit Arnhem-Oost. Zij werden getraind om tijdens de Olympische zomerspelen in Parijs en de winterspelen in Milaan te werken in het Team NL-huis. Jongerenwerkers Jaouad Najih en Samir Makhoukhi (tevens voormalig zaalvoetbalinternational) waren er nauw bij betrokken. Makhoukhi groeide op in Immerloo en kwam terug vanwege zijn ouders die er nog wonen. “Bijna zestig jongeren uit de wijk mochten naar Parijs en Milaan. Dat heeft zo’n invloed gehad op hun zelfvertrouwen”, straalt hij. Najih geldt als superdoorbraakcoach. Hij weet altijd wel een manier om in contact te komen met →

‘Een tegenvallende energierekening kan een mokerslag zijn’

En door te onderhandelen met schuldeisers, waarvan velen bereid bleken bewoners te helpen, zijn er betalingsafspraken gemaakt. “Zo bezien was de energietransitie bij ons een soort breekijzer om

hij de deur eerst letterlijk gesloten hield, dat is zo mooi om te zien. Dit is geen soft verhaal. Het levert de maatschappij zoveel op: zelfstandige, productieve en blijde mensen zijn goud waard.”

'We willen in andere wijken voortborduren op deze aanpak'

bewoners die aanvankelijk de boot afhouden. Samen met Makhoukhi staat hij dag en nacht klaar voor de buurt. Over goud gesproken.

Gewoon dóén

Binnenkort komt Immerloo Schuldenvrij ten einde. Benrida: "Het is goed dat het stopt, want anders wordt het een voorziening. We gaan wel kijken of we in andere wijken in Arnhem-Oost kunnen

voortborduren op deze aanpak, door breder achter de voordeur te kijken. Dat doen we samen met energiecoaches van de Energiebank Arnhem."

Benrida heeft nog wel een wens: "Mensen hebben geen schulden, ze verdienen te weinig. Inkomen en werk zijn daarom enorm belangrijk. Wij pakken in Nederland symptomen aan, niet de oorzaak. Daar moeten we aan werken. Gewoon dóén!" ●

'Ongelijkheid zet rem op verduurzaming'

De overheid ziet ons niet staan. Dat zeggen veel kleine ondernemers en mensen met een smallere beurs over het verduurzamingsbeleid. Die beleving is terecht, concludeerde de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur onlangs. Uit cijfers blijkt namelijk dat de lusten en lasten van verduurzaming niet eerlijk zijn verdeeld. Mensen in kwetsbare sociaal-economische posities hebben het meeste last van milieuproblemen, terwijl zij door hun lage consumptieniveau het minste hieraan bijdragen. Ze hebben geen elektrische auto of koophuis met gesubsidieerde zonnepanelen, waardoor hun brandstof- en energierekening hoog is. Vaak wonen ze in wijken met weinig groen, meer lawaai en een slechtere luchtkwaliteit. En wat heb je aan een subsidie op een energiezuinige koelkast, wanneer je je niet eens een nieuwe koelkast kunt veroorloven? Als deze mensen al betrokken worden bij verduurzaming, voelen ze geen erkenning voor hun specifieke zorgen en positie. Dan staat er een adviseur met tochtstrips op de stoep, terwijl het echte probleem slechte isolatie is.

Rijkere mensen krijgen relatief veel financiële steun om te verduurzamen, maar stappen tegelijkertijd moeiteloos in het vliegtuig voor een citytrip of een vakantie. Hun ecologische voetdruk pakken ze daarmee nauwelijks aan. Kleine ondernemers vinden dat ze veel minder geld en aandacht krijgen van de overheid dan grote bedrijven.

Die ongelijkheid heeft grote gevolgen. Mensen en bedrijven haken af, waardoor de verduurzamingsslag stakt. Dit probleem zien we overigens ook op wereldschaal: de landen die het minst hebben bijgedragen aan klimaatverandering ervaren de grootste gevolgen en hebben tegelijkertijd de minste middelen om zich daartegen te beschermen. Gevolg is dat klimaatverandering de geopolitieke spanningen verder aanwakkert.

Hier ligt een belangrijke rol voor de SER: spoor de politiek aan oog te hebben voor de sociale component van verduurzaming, zodat mensen weer aanhaken. Zorg dat kleinere ondernemers en mensen met een kwetsbare positie bij de SER kunnen meepraten over verduurzaming. Maak tegelijkertijd verduurzaming minder vrijblijvend voor bedrijven en kapitaalkrachtige burgers. Want brede welvaart houdt geen stand zolang er geen verduurzaming is waaraan iedereen kan en moet meedoen.

Katrien Termeer

is hoogleraar bestuurskunde aan de Wageningen University. Zij was tot 1 april van dit jaar kroonlid van de SER en duovoorzitter van de Domeincommissie Duurzame groei. Termeer was eveneens betrokken bij het recente advies 'Eerlijk Verduurzamen' van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur.

'Elke verduurzamingsstap is prima'

Een stalen schip van 40 meter lang in het Oostelijk Havengebied van Amsterdam: dat is de thuisbasis van Renze Mout en Ingeborg van Lieshout. Veertien jaar geleden verduurzaamden ze hun schip uit 1929, want: "Door de slechte isolatie was de energierekening erg hoog. Tegelijkertijd wilden we keuzes maken die goed zijn voor het milieu." Ze plaatsten een warmtepomp met zonnepanelen en gingen van het gas af. Sindsdien zijn ze energieneutraal.

Renze en Ingeborg zijn projectleider en energiecoach bij de Woonbootvereniging Amsterdam. Inmiddels hebben 125 van de 2.500 Amsterdamse waterbewoners hun om advies gevraagd. Renze: "We werken met een verduurzamings-

menukaart. Sommige bootbewoners kiezen voor een heel uitgebreide verduurzamingslag: van een warmtepomp en zonneboiler tot en met een groen dak. Anderen verduurzamen in kleine stapjes. Allebei is prima." Ingeborg: "Laatst was ik bij een mevrouw die overal kleine elektrische radiatoren had staan." Renze: "Ze had geen idee hoe duur verwarmen met kacheltjes is. Na drie maanden zou ze de kosten van een hybride cv-ketel er al uithebben, vertelden we."

De overheid zou kunnen helpen bij de verduurzamingslag van woonboten. Hoe? "Door wet- en regelgeving toegankelijk te maken. Die is vaak niet op waterbewoners van toepassing, waardoor je (lokale) subsidies misloopt."